

való összefüggés (a leíró részhez bővebben vö. 13). A kötet Tájékoztatójának Források című bekezdése (13) szerint a közzétett adatok a fent említett online adatbázisban pontos hivatkozásokkal együtt is elérhetők (lesznek), az online szócikkek azonban a keresett címszavak alapján (pl. *Ábrók sarok, Csekeleleke, Telek utca*) nem tartalmazzák a szükséges forrásadatokat. A kötet helynévtárában a névadatok forrásait a megnevezett hely térképi azonosítója (T1–T36) követi, amely a Schwarcz Gyula készítette, a kötet végén található helynévátlaszhoz irányítja az érdeklődőt (a helynévátlaszról bővebben l. 11). A helynévtárak után következő és valamennyi szócikk címszavát tartalmazó helynévmutató a szerzők szándéka (10) és meglátásom szerint is egyszerűbbé, átláthatóbbá teszi a keresést.

3. A Hajdú-Bihar megye helynevei című sorozat első darabja gondosan megszerkesztett, jól átlátható koncepciót követő, többszerzős volta ellenére is egységesnek mondható kötet. A könyvet ajánlom nemcsak a tudományos kutatást végző szakemberek, hanem a helynevek és azok története iránt érdeklődő laikusok figyelmébe is.

TÖRÖK TAMÁS
Selye János Egyetem
Tanárképző Kar

**V. В. ЛУЧИК: ЕТИМОЛОГИЧНИЙ СЛОВНИК ТОПОНІМІВ УКРАЇНИ
[Ukrajna helyneveinek etimológiai szótára]**

Академія, Київ, 2014. 542 lap

Az ukrán névtudomány az ország függetlenné válása (1991) óta fokozatos fejlődésen megy keresztül. A szervezett névtani kutatásokat az Ukrán Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének névtani részlege koordinálja, de a munkában részt vesznek az egyes felsőoktatási intézmények nyelvészeti tanszékei is (pl. Lviv, Rivne, Ternopol, Ivano-Frankivszk). Ennek eredményei kézzelfoghatók: folyamatosan jelennek meg regionális helynévgyűjtések, névelméleti munkák, szótárak, egy-egy helynévtípus vizsgálatával foglalkozó monográfiák stb.

A tudományos alaposágú, kutatók, nyelvészek számára készült kiadványok mellett számos tudomány-népszerűsítő, a laikus közönség számára készült névtani témájú írás is született. E két szempontot kívánja ötvözni, s a névtan legfrissebb eredményeit a nagyközönség elé tárni a legújabb helynév-etimológiai szótár. Szerzője, VASZILIJ LUCSIK nyelvészprofesszor, az UTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa évtizedek óta foglalkozik helynévkutatással, elsősorban víznevekkel és földrajzi köznevekkel; eredményeit több monográfiában publikálta.

A szótár közvetlen előzménye М. П. ЯНКО 1998-ban megjelent, *Топонімічний словник України* című etimológiai szótára, amelyben a szerző értékes történelmi, helytörténeti, nyelvészeti és néprajzi adalékokkal támasztotta alá a nevek eredetmagyarázatát; mára azonban e munka már több szempontból is elavultnak és hiányosnak tekinthető. LUCSIK kimondott célja ezeknek a hiányosságoknak a pótlása, illetve az ukrán névtudomány újabb eredményeinek a bemutatása.

A kötet 2600 szócikkben mintegy 3700 földrajzi név etimológiáját tárgyalja. Vizsgálata a helynevek minden típusára és Ukrajna teljes területére kiterjed. A szótár bázisát a víznevek (álló- és folyóvizek, források, vizesések stb.), domborzati- és településnevek alkotják, de foglalkozik például természetvédelmi területek, erdők, dűlők elnevezéseivel is. Ukrajna tájnevei közül a nagyobb, történelmi-földrajzi-etnográfiai egységek neveit vizsgálja (pl. *Besszarábia, Budzsák, Bukovina, Galícia, Nyugat-Ukrajna, Balparti-Ukrajna, Pogyilja, Pokuttya, Polisszja, Jobbparti-Ukrajna, Volhínia*). Megemlíti Kárpátalját is, de ennek csak a szovjet időktől használt *Zakarpattya* nevére tér ki.

A szócikkek felépítése az etimológiai szótárak szokásos eljárását követi. Címszóként a hivatalos, ukrán névadat szerepel; a népnyelvi adatokat, névvariációkat nem közli a kiadvány. A földrajzi objektum típusának a megadása, valamint a pontosabb lokalizálás után a név történeti adatai következnek. Ez a szerző hangsúlyozott újítása, ugyanis a korábbi etimológiai szótárak fő hiányossága éppen ennek a mellőzése volt. Sajnos LUCSIK sem tudja teljes mértékben teljesíteni célkitűzését. Az ukrán területek eltérő történelmi múltjának dokumentumai, oklevelei főként külföldi (lengyel, magyar, osztrák, román, orosz stb.) levéltárakban vagy nyomtatásban megjelent adattárakban találhatók. Ezek feldolgozása és megismerése ukrán részről a mai napig nem történt meg, holott az UTA Nyelvtudományi Intézetében nagyszabású tervként vetődött fel és folyamatban van Ukrajna összes helységnevének szótárázása és etimologizálása. Ezzel magyarázható, hogy egyes nevek esetében történeti adat helyett csak egy évszámot vagy még azt sem közöl a szerző. A kárpátaljai településnevek adatait egy több évtizedes, vitatott minőségű tanulmányból, többszörösen közvetett forrásból meríti. Történelmi adatok hiányában gyakran kénytelen a mai névalakból kiindulni, ami téves etimológiák megalkotásához vezet. Jó példa ennek alátámasztására a régi magyar személynévből keletkezett kárpátaljai *Técső* településnév magyarázata. A szótár nem közöl róla történeti adatot, mindössze annyit, hogy a 13. századtól ismert. Ezért a hivatalos ukrán *Тячів* névből indul ki, ami a szerző szerint egy **Тяч* személynév *-ів* birtokos esetragos származéka (482). Hasonlóan jár el a szintén pusztá személynévi eredetű *Bátyú* esetében, amelyet *Бузлове* címszó alatt tárgyal, holott a település már 1995-ben visszakapta – igaz, a szlávositott *Батьово* alakban – régi nevét. A szótár a népetimológiás ukrán nevet tárgyalja részletesen, míg a „történelmi” *Бамеве*-t a *Бамьо* személynév szintén *-еве* birtokos esetragos alakjának tartja (144). A hasonló szócikkek és magyarázatok sorát folytathatnám, közlésüktől azonban eltekintek. A településnevek, így a kárpátaljaiak közül is csak a városok (*Ungvár, Munkács, Csap, Beregszász, Huszt, Nagyszőlős, Ilosva, Perecseny, Rahó, Szolyva, Técső*), valamint az ún. városi típusú települések (*Bátyú, Bustyaháza, Nagyberezna, Nagybockó, Tiszaijlak, Visk, Volóc, Dombó, Zsdenyova, Kölcsey, Gyertyánliget, Királyháza, Ökörmező, Szerednye, Aknaszlatina, Taracköz, Királymező, Szentmiklós, Kőrösmező*) hivatalos ukrán nevét tárgyalja, a történelmi magyar nevet pedig rendszerint meg sem említi a szótár, ami nyilván terjedelmi okokkal is magyarázható. Más szócikkekben megtalálhatjuk még néhány, elsősorban köznévi eredetű településnév etimológiáját.

A helységnevek mellett talán a legnépesebb csoportot a víznevek alkotják a szótárban. A magyar névkutatókat elsősorban itt is a kárpátaljai nevek érdekelhetik. A nagyobb folyók (a *Tisza* és mellékágai) mellett számos kisebb víznév, patak, vizesés és forrás névével foglalkozik a szerző (*Apsica, Apsinec-tó, Bajlova, Bruszturjanka, Horodilovai vizesés, Ilosva, Kerepec, Krivulya, Mokrjanka, Pinye, Pomejnica, Repinka, Szalva, Vicsa* stb.). A történelmi adatokat itt sem tudja maradéktalanul felhasználni a névmagyarázatoknál.

Mivel a FNESz. névanyagában sajnos kevés kárpátaljai víznév szerepel, LUCSIK szótára segíthet néhány szláv víznév esetében a névadás motivációjának a felderítésében.

A szótár számos hegynévet tárgyal Ukrajna területéről, elsősorban a Kárpátok keleti, galíciai és bukovinai oldaláról. Az ukrán névtani szakirodalomban eddig főként erről a területről születtek hegynéves monográfiák, így bőséges szakirodalom állt a szerző rendelkezésére, önálló eredetmagyarázattal ezért is csak ritkán találkozunk. A kárpátaljai hegynévek közül is helyet kap néhány a névanyagban (*Berlyaszka, Beszkidek, Gorgánok, Bliznica, Bouvan, Borzsa-havas, Brebenyészka, Hoverla, Gutin-Tomnatek, Kobila, Popagya, Pop-Iván, Priszlop, Rebro, Ruszka, Szvidovec* stb.), valamint a kárpátaljai hágók elnevezései is (pl. *Jabloncai-hágó, Vereckei-hágó, Uzsoki-hágó, Volóci-hágó, Toronyai-hágó*). A szerző nem minden névnek szentel külön szócikket; rendszerint a névadó település vagy folyó tárgyalása során említi meg őket.

A szótárt egy 10 oldalas szakirodalom-jegyzék zárja. Ebben az idegen nyelvű tételek száma mindössze 21, azok is főként lengyel szótárak és névtárak. Magyar nyelvű szakirodalomra a szerző nem hivatkozik.

LUCSIK etimológiai szótára elsősorban tudományszerűsítő szempontból tarthat számat érdeklődésre, de nem hanyagolható el tudományos értéke sem. A magyar névkutatók számára az eddig megfejtetlen kárpátaljai helynevek etimológiájának a felderítésében nyújthat segítséget, magyarázatait, adatait és módszereit azonban minden esetben érdemes kellő kritikával kezelni.

SEBESTYÉN ZSOLT
Nyíregyházi Egyetem

Deutsches Ortsnamenbuch [Német helynévszótár]

Szerkesztő: MANFRED NIEMEYER. Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2012. 756 lap

A közelmúltban megjelent szótár a jelenlegi és a történeti német nyelvterület helyneveinek alapos, rendszerezett etimológiai gyűjteménye. A kiadványon a szerkesztő, MANFRED NIEMEYER mellett egy válogatott nemzetközi kutatókból álló csoport munkálkodott: ROLF BERGMANN, BARBARA CZOPEK-KOPCIUCH, ROLF MAX KULLY, PETER WIESINGER, JOERN-MARTIN BECKER és munkatársaik. A szótár a névkutatók mellett a laikus érdeklődők számára is hasznos lehet, mivel a bőséges szótári anyag mellett tartalmaz egy rövid, de alapos névtani bevezetést is (1–10). Ez előbb kitér a tulajdonnevek kategorizálására, majd a helynevek fajtáit mutatja be, végül bepillantást nyújt a névtörténeti vizsgálatok lehetséges témáiba és a névtani kutatások eredményeinek felhasználhatóságába. Ezután a szótár készítésének néhány alapelvét ismerteti a szerző (11). A *helynév* alatt jelen kontextusban csak a települések nevét érti, ezért más helynévfajták nem is kerültek be a címszavak közé. A szótár további fontos rendszerezési elve, hogy névanyagába csak azoknak a településeknek a nevét vette fel a kutatócsoport, amelyeknek a lakossága meghaladja a 7500 főt. A névtörténeti adatok mellett a munkacsoport a német, a belga, a svájci, az osztrák, a cseh, a lengyel, a francia, a luxemburgi, az olasz, a litván és az orosz